

ha ember módra lázadsz,
majd megtörök nyakad,
és éldegélsz
vagy legyet hessegetsz
és nézdegélsz
vagy fákat nyesegetsz
mig nagyra nő hasad;
levetkezel,
álommal vár az ágyad,

szeretkezel,
ha páros kedved támad,
mert száz elem
tesz együtt mint egészt
s a szerelem
formálja meg a részt,
te rejtelem,
mit úgy hívnak, hogy ember.

A VILÁG ÉRZÉKENY PONTJAI

Irta: SZALAY ISTVÁN

Valamikor a XVIII. és XIX. században az egész világot a nyugat-európai országok horizontjából nézték. Az egész világot a nyugateurópai országok kisugárzásának tekintették. Nyugateurópában volt a világ történéseinek a gyújtópontja. Nyugateurópában keresztezte egymást minden politikai erővonal. Nyugateurópában döntöttek a világ sorsáról. A világ legnagyobb részei a XX. századra elváltak ettől a központtól. Egykori gyarmatokból önálló birodalmak alakultak s a világpolitika erővonalai ma behálózzák az egész földgömböt. A brit birodalom érdekei súlypontját a XX. században mindinkább tengerentuli dominiumaira helyezi át, s ezek karöltve határozzák meg a birodalom politikáját. Északamerika angolszász gyarmatból önálló világhatalom lett, Délamerika pedig, az egykori spanyol-portugál gyarmat, önálló gazdasági körzetté, amiért a nagyhatalmak versengenek. Maga az egykori Oroszország is gazdasági súlypontját Szibéria és Középázsia felé viszi s még a Távolkeleten is a valamikor kínai művelődéstől áthatott Japán Kína vezetését igényli.

A súlypontok ez eltolódása mellett természetesen még mindig számos szála fut a világpolitikának Európa régi politikai felületén. A történelem legujabb alakulásáig a brit világhatalom volt Európa ura s a szovjetek is igen széles arcvonallal néznek Európa felé, sőt Franciaország és Olaszország még mindig erősebben gyökereznek Európában, mint tengerentuli birtokaikon, (csak legujabban próbálták súlypontjaikat tengeren tulra helyezni) nem is beszélve Németországról, amely napjainkig egyedül Középeurópára volt utalva s ezért itt erősebb szerepre tört, mint a többi nagyhatalmak, akiknek az érdeke mindinkább a tengerentulra vagy Ázsiára irányult. Ennyiben Európa még mindig világpolitikai központ volt, ahol világpolitikai döntések is eshettek. Ma azonban már s különösen a legujabb események következtében, Európa a világpolitikának már nem egyetlen szférája. Új politikai gyújtópontok lobognak szanaszét a föld kerekén, különösen azokon a helyeken, ahol az érdekek vonalai összeütköznek. A világ ez érzékeny pontjainak a felsorolása nemcsak az összeütközési pontok leszögezése miatt szükséges, de mert ezeknek az érzékeny pontoknak a felsorolása ma a világpolitika legidősebb kérdéseire utal.

A nyugati szárazföldi háború nemcsak Franciaországot és a nyugati kis államokat állította új helyzet elé, de új helyzet elé állította a közép-

európai államokat is, ahol eddig jelentős világpolitikai erők küzdöttek egymással. Hasonlóképp: — a közelmúltban a Balti tengeren még orosz, német és brit erők állottak szemben és befolyásolták a skandináv és balti államok politikáját. Oroszország Európa ez északi szárnyán most végleg elhelyezkedett. Ennek különben már rég meg voltak a feltételei, előbb a Murmansk vasut, majd pedig a Fehér-tengerhez vezető Stalin-csatorna s a Néva torkolat Kronstadt melletti hatalmas kiépítésével. A skandináv államok az európai események legújabb alakulásáig az Aaland-szigetek megerősítésével és fokozott fegyverkezéssel próbáltak védekezni. Az orosz-német támadást kizáró szerződés megkötése véglegesen új helyzetet teremtett itt.

Másik fontos európai ütközőtér a Földközi-tenger. A Földközi-tenger a Suez-csatorna megépítése óta a brit birodalom fő közlekedési vonala. (Mussolini egy kijelentése szerint a „rövidebb út“.) De Olaszország és Franciaország számára is a Földközi-tenger a fő összekötő vonal a tengerentuli gyarmataival. Franciaország számára igen fontos az iraki petróleumszállítás s a Madagaszkárral és Indokinával való összeköttetés miatt a Suez-csatornán keresztül. Életfontosságú ezenkívül a Marokkóval, Algírral és Tunisszal való érintkezés miatt. Tuniszt Bizerta erődjé védi, a Toulon-Bizerta-Dakar erődháromszög egyik pontjaként, egyidejűleg azonban Sziciliát fenyegeti, illetve fenyegette a római olasz-francia fegyvernyugvás-kötés napjáig.

Olaszország fő vonala La Speziából kiindulólág a Pantellárián keresztül megy Libiába, a másik vonal meg a Dodekanezosz szigetekről Tobrukon át. Az első az angolok máltai összekötő utját, a második pedig a Dardanellákat fenyegeti. Anglia a nyugati történelem legutóbbi eseményeiig Franciaországgal együttesen próbált helytállni a Földközi-tenger keleti felén Alexandria, Ciprus és Haifa kiépítésével, valamint az ezeket szegélyező államokkal (Törökország, Görögország, Jugoszlávia) kötött szerződésekkel. Itt tehát az angol érdekek összeütközésbe kerültek közép-európai, a Dardanelláknál pedig orosz érdekekkel. A helyzet bonyolult természete miatt merült fel már jóval a jelenlegi háború előtt angol vezető körökben az egész Földközi-tenger lezárásának a gondolata.

A Földközi-tenger bejáratánál a Gibraltár gyakorlatilag meglehetősen nehezen megtámadható erő, a Dardanellákat viszont Anglia török barátságával véli biztosítani, míg a Suez-csatornát, a Földközi-tenger kijáratát, egyiptomi szövetségével. Jóval a nyugati háború kitörése előtt Anglia le is zárta a Földközi-tengert s azóta nemcsak Ausztráliával és Indiával való érintkezését bonyolítja le Afrika körülhajózásával, hanem Iránnal és Irakkal is ezen az utvonalon érintkezik. Ez utóbbi miatt különös jelentőségre emelkedett a Perzsa-öböl, mindenekelőtt az iráni és iraki petróleum biztosítása, de az indiai repülőut miatt is. Ezért építették ki itt támaszponttá a Bahrein-szigeteket s kötöttek Irakkal ugyanolyan szerződést, mint Egyiptommal.

Anglia arab barátsága a Vörös-tengert és a Perzsa-öblöt segített biztosítani, az ellenfelek viszont épp ezért próbálták az angol-arab barátságot lazítani s az arabok közt ugyanugy fölkeléseket szervezni vagy támogatni, mint ahogy azt Anglia a múlt világháború folyamán tette.

A különböző érdekek méginkább kereszteződnek Iránban, ahol az orosz és angol erővonalak időnként olasz befolyásokba ütköznek, valamint Afganisztánban, ahol Japán próbálja a lábát megvetni. A brit álláspont alapja természetesen Anglia Egyiptomhoz való viszonya, nemcsak a Szuezi-csatorna uralása miatt, de azért is, mert Egyiptom az izlam világában ma vezető szerepet játszik s pillér a Kelet és Délafrika közötti uton, a Jóménységfok-Kairó vonalon. Ez a viszony Szudan közös uralásán, valamint a közös katonai-sztratégiai érdekeken alapszik, amennyiben mellőzzük azt a brit kényszerítő eszközt, amit Anglia a Nilus életét olyannyira meghatározó duzzasztógáták kiépítésével szerzett.

Brit és orosz érdekek ütköznek össze az Irántól Középázsiaig húzó dó területeken. Afganisztán is e között a két hatalom között áll. A Gaurizankáron túl Anglia 1904 óta iránytszabó szerepet visz Tibetben ugyannyira, hogy 1920-ban angolok szervezték meg a tibetiek hadseregét. Régebben ez a helyzet feszültséget idézett fel Kínával. Kína figyelmét azonban részben az angol barátság, másrészt a japánokkal való harc elterelte innen. Annál inkább kíván most Japán ide beleszólást Kína helyett. Jelentkeznek itt azonban orosz erők is.

Az alatt, míg Anglia áthatotta Tibetet, Szovjetország Sinkiangban, ismert nevén, Keletturkesztánban vetette meg a lábát. Az angolok 1937 folyamán itt támasztott felkelése — az angol befolyás biztosítása érdekében — teljességgel meggyusult: a kormány kitartott az oroszok mellett. Azért érezhetők itt japán befolyások is. Általában mindezek a belső-ázsiai folyamatok felettébb homályosak. Ahogy Közép-Ázsia Anglia és Szovjetország, úgy Mongolia Japán és Szovjetország között oszlik meg. 1921 óta Külsőmongolia Mongol népköztársaság néven orosz érdekerület ugyanugy, mint Sinkiang. Belsőmongóliát 1937-ben Japán szállotta meg s önálló mongol fejedelemséggé kiáltotta ki Mandzsukuo mintájára japán fennhatóság alatt. Ha itt Japán Oroszországgal áll szemben, mint Sinkiangban Oroszország Angliával, úgy Délkinában a japán tervek angol tervekkel kerülnek szembe, ahol az egykori kínai, jelenleg brit Birma a kínai védekezés mögöttes országrészévé alakult Japánnal szemben (1938-ban). Birmában Kína a sinkiangi orosz összeköttetés mellett brit összekötő vonalat is kapott s ezzel kapcsolatot a rangooni kikötővel. Idevonatkozólag épp a legújabb távolkeleti események hatnak módosítólag.

A brit-japán ellentétek főleg a Csendes-óceánon szembeszökőek. Már a japánok Kína fölötti uralom-igénye sulyosan érinti a brit kereskedelmi érdekeket. Ami ezideig Kinában történt, az mindenekelőtt a brit sziget erődöt, Honkongot érintette sulyosan. Ehhez járul még Japán állandó dél felé törése Ausztrália, Holland-India, Indókiná, Malakka és a Fülöp-szigetek irányába. Ezzel azután a Csendes-óceánon a brit, francia és japán érdekek mellett aktualizálódik az amerikai is; mindezek a szá- lak a Délkinai tengeren futnak össze. Délkinai tenger a Csendes-óceánnal szemben olyan pozíció, mint az Északi-tenger az Atlanti-óceán irányába. Japán kiindulási pontja dél fele a Formosa-sziget; innen szállta meg a Hainan szigetet s tartja sakkban a Déli tengerben az „angol-szász“ frontot. Japán szándéka láthatólag Singapore megkerülése és Sziámban a befolyása biztosítása. Anglia állását a Singapore-Honkong-Port Darwin várháromszöggel biztosítja, amit idáig Franciaország indókinai és

Holland-India oldal állása s a portugál Macao kikötő biztosított. Gyakorlatilag itt a magva az Anglia és Hollandia közti szoros közösségnek. Hollandia birtokát az angol flotta és az angol erődök védik, Holland-India viszont támpont az angolok számára, légiflottája meg erősíti a távolkeleti angol légi haderőt. Az „angolszász“ fronthoz itt hozzájárul még Amerika. Amerika ugyan feladta a Fülöp-szigeteket, amióta azonban Japán visszautasította az amerikaiaknak a Fülöp-szigetek semlegesítésére tett javaslatát, azóta Amerika ismét felvonulóban ezen a ponton. Minden valószínűség szerint a fenyegetett Honkongot Manilla pótolja az említett várháromszögben.

Az Egyesült-Államok a Csendes-óceánon védekezésük hatalmas előterét teremtették meg a Dutsch Harbour, Pearl Harbour és Panama várháromszög kiépítésével. A japánok természetes védővonala a Riu-Kiu szigetektől a Kurila-szigetekig húzódó szigetsláncolat, amelyhez a Bonin, a Marianen, a Karolinen és Marshall szigetek csatlakoznak elővédként. Az Egyesült Államok és Oroszország csak Dutsch Harbournál és Kamcsatkánál érintkeznek, míg Japán és Oroszország a Japán-tengerben és a Szahalin-szigeten. Az orosz-japán viszony természetét mindig pontosan jelzi a mindenkori tárgyalások állása az Észak-Szahalin szigeti japán petróleum-koncessziókat és a japán partvidéki halászok halászati jogát illetőleg az orosz vizeken. A Középázsiai és kínai ellentétekhez mérten itt nincs áthidalhatatlan feszültség, márcsak azért sem, mert Kelet-szibéria Japán számára nem igen csábító háborús cél.

A Csendes-óceáni erővonalakat és feszültségeket nem soroltuk fel kimerítően, ki kell emelnünk azonban a Déli-tengert illető angol-amerikai ellentétet.

Északamerika érdekei a Csendes-óceánon nem annyira stratégiai, mint inkább kereskedelem- és közlekedés-politikai természetűek. Észak-Amerika stratégiai érdekei sokkal inkább a Panama-csatorna köré csoportosulnak s Dél-Amerikára irányulnak, körülbelül ugyanugy, ahogy mára a Kis Antillák szigetcsoportja a venezuelai és trinidadai petróleum-létezési szempontból fontosabb Amerika, mint Suez Anglia számára. A Panama-csatorna u. i. Amerika keleti partját a nyugatival jobban és olcsóbban köti össze, mint a szárazföldi vasúti sínek. Ezenkívül a csatorna a mindenkori egység lehetősége az Atlanti- és a Csendes-óceáni amerikai hadiflotta között. Ezért ez a stratégiailag fontos közlekedési út az üzletre beállított Amerika számára minden vonatkozásban egyenesen „állami vállalkozás“. Mivel a Panama-csatorna nagy hajók számára már alig alkalmas s egész flották gyors átkelése rajta igen nehéz, ezért Közép-Amerikában az Egyesült-Államok egy másik csatorna, a Nicaragua-csatorna építését tervezik, aminek építési költségére 300 millió dollárt már előirányoztak.

A Csendes-óceán felé való összeköttetés és a délamerikai befolyások irányából újabb erővonalak sugároznak ki az amerikai közép-tengerre, a Karibi-tengerre. Az erős és kihangsúlyozott amerikai érdekek itt sokszorosan brit érdekekbe ütköznek; így mindennekelőtt a Bahama-szigeteken, mely a nyugatindiai szigetek előtere. Amíg az angol-francia szövetség fennállott, addig elképzelhető volt innen az amerikai közép-tenger teljes lezárása a britek, a franciák és hollandok által. Ezért került fel Amerika részéről a Bahama-szigetek átadásának gondolata.

aminek ellenében Amerika az angol világháborús hadiadósság törlését ajánlotta fel. Anglia azonban mindeddig nyugatindiai szigetbirtokát a Bermuda szigetekkel együtt Atlanti-óceáni uralma és hajózása lényeges biztosító pillérének tekintette. Különösen nélkülözhetetlen itt számára a Kis Antillák szigetsorozatja a venezuelai és trinidadai petróleumszállítások biztosítása miatt. Különben Anglia az Atlanti-óceán és az Afrika körüli tengeri utját India felé az Ascenzion, Szent Heléna, Azori, Kapverdi és Mauritius szigetekkel, valamint a Simonstown-i és Durbán-i erődökkel biztosítja. Ezeken túl kezdődik azoknak a szigeteknek és erődöknek a láncolata, amely Mombaschán és Adenen keresztül Singaporeig és Port Darwinig Anglia tényleges tengeruralmának látható s legújabbban mind sűrűbben emlegetett és bolygatott vonala.

A L I P C S E I K E R E S K E D Ő

Irta: MIHAIL SADOVEANU

Végre elérkezett az áhitott perc, hogy a drágánestii Jonicának, a mi igen tisztelt udvari istálló-mesterünknek, megint kedve kerekedett mesélésbe fogni és mi éppen nagy élvezettel készülődtünk az új történet meghallgatására, amikor egyszercsak lármát és kiáltozást hallottunk az esti ködtől megült szucsavai utról. Elsőnek maga az istálló-mester ugrott talpra. Boroskancsóját lecsapta az asztalra.

— Hát ez meg mi legyen? — kérdezte tőlünk élesen és nyugtalanul.

Mi nem tudtuk, nem válaszoltunk.

Az istálló-mester kettőt lépett az út felé. Akkor megjelent szobája ajtajában Ankuca. Keble magasságában nagy lámpást tartott. A fény megbiborosította orcáját. Ebben a rózsaszerű tündöklésben szeme nagyobbak, feketébbnek tűnt. Lejött a két lépcsőn, az országút felé sietett, mi csak a szép fejet láttuk siklani, a testet könnyű árny fedte.

— Valami szekereseknek kell lenniök, Jonica barátom, — mondta ki gondolatát Isac megyekapitány. — Amikor majd visszatér Nagyságod a helyére, az asztal mellé, legyen gondja rá, hogy fel ne fordítsa borát, merthogy az igen jó dolog, hogy ha nem is drága.

— Szekeresek lesznek, — helyeselt a szabad paraszt.

Valóban szekeresek voltak. Tömör, ökörmegállító hangok szálltak: Áhó! Áhó! A lámpás fénye, belevillámolva a vaksötétbe, gyékényernyős szekerekre vetült, amelyek mintha most termettek volna elő a földből. Fehérbebujt emberek sűrögtek-forogtak tűnve-eltűnedezve. Valaki jókedvűen szólt:

— Adjon Isten, Ankuca asszony!

— Isten hozta! — adta vissza a fogadósné.

Hangjába édes énekszó vegyült, azt mi jól ismertük régóta. Mindkét kezébe fogta a lámpást, felemelte a feje fölé — homloka előreborult — hogy felismerje vendégeit. Akkor a lámpásba helyezett kicsiny faggyufáklya lángja körébe báránybőrsapkát és hosszú bőrbundát viselő szakállas férfi lépett és a fogadó tulajdonosnője felé közeledett. Szakállát olló türtőztette-kerekítette; arcán, amely gazdag volt húsban s kellemesen telt, mint egy igazi jólevő-ivó keresztényé, mosoly ült.